

Zasób archiwum

Zasób Archiwum Państwowego w Kielcach to akta miast, gmin i cechów, administracji ogólnej i specjalnej, wymiaru sprawiedliwości, przedsiębiorstw oraz instytucji gospodarczych, a także szkół instytucji społecznych, stowarzyszeń, majątków ziemskich, osób i rodzin. Zakres chronologiczny zasobu to głównie XIX i XX wieku, choć najstarsze dokumenty datowane są na wiek XV. Aby go Państwu przybliżyć, całość podzieliłiśmy na pięć grup chronologicznych:

Okres staropolski: reprezentowany jest przez niewielką ilość materiałów archiwalnych. Na uwagę zasługują przede wszystkim: księgi wójtowskie miasta Janikowa (1771 – 1781) i miasta Tarłowa (1771 – 1811); akta rodziny Skotnickich (1563 – 1774); akta Brzuchowskich (1771 – 1729); wypisy z akt grodzkich (1764 – 1783); dokumenty dotyczące dóbr z terenu województwa kieleckiego (1378 – 1739); księgi metrykalne parafii rzymskokatolickiej w Szewnej (1695 – 1797) oraz w Koniecpolu (1582 – 1775) czy wreszcie dokumenty Sądu Wiejskiego wsi Świątniki pow. sandomierskiego (1518 – 1810). Dokumenty z tego okresu można również spotkać wśród akt cechowych, rodów i rodzin, a szczególnie Małachowskich z Białaczowa, gdzie znajdują się mowy sejmowe z okresu Sejmu Czteroletniego.

Okres rozbiorowy: to podstawy zasobu Archiwum. W wyniku transformacji zmian ustrojowych i terytorialnych miasta Kielce zyskało status stolicy guberni na terenie, której ukonstytuowały się organy administracji państwowej szczebla (wojewódzkiego) gubernialnego, powiatowego i gminnego; administracji specjalnej, wymiaru sprawiedliwości, wojska, policji, itp. W tej plejadzie aktotwórców szczególne miejsce zajmują: Rząd Gubernialny Radomski (1807 – 1866), Rząd Gubernialny Kielecki (1862, 1867 – 1915, 1918), Zarząd Powiatowy Kielecki (1866 – 1915), Kielecki Gubernialny Urząd ds. Powinności Wojskowej (1839, 1874 – 1915, 1917), Izba Skarbowa w Kielcach (1869 – 1918), Urząd Gubernialny Kielecki ds. Włościańskich (1864 – 1917), Tymczasowy Generał Gubernator Guberni Kieleckiej (1905 – 1909), Naczelnik Wojskowy Powiatu Kieleckiego (1872 – 1917). Administracja szkolna reprezentowana jest przez Kielecką Dyрекcję Szkolną (1809, 1864 – 1917) jak również Kieleckie Gimnazjum Męskie w Kielcach (1845, 1862 – 1915). Wśród aktotwórców wymiaru sprawiedliwości szczególne miejsce zajmuje Sąd Okręgowy w Kielcach (1876 – 1915), Prokurator Cywilny przy Trybunale Cywilnym w Kielcach (1810 – 1876) oraz sądy gminne do 1914 r. Ciekawym i kompletnym zespołem jest zespół Akta gminy Topola z lat 1839 – 1954. Nie można pominąć w tym zestawieniu wartościowych i licznie występujących akt stanu cywilnego: parafii rzymskokatolickich, wyznania mojżeszowego, prawosławnego i ewangelicko-augsburskiego.

Okres międzywojenny: wybitne miejsce należy przypisać Urzędowi Kieleckiemu I (1916, 1919 – 1939), reprezentującemu organ administracji ogólnej II instancji, którego materiały archiwalne odwzorowują i potwierdzają rozwój życia społecznego na terenie województwa we wszystkich niemalże dziedzinach. Na poziomie powiatu wymienić należy Starostwo Powiatowe Kieleckie I (1919 – 1939). Obok organów administracji ogólnej tworzona była i działała równolegle administracja specjalna reprezentowana m.in. przez Okręgowy Urząd Ziemski w Kielcach (1919 – 1933), skupiający w swojej gestii sprawy obrotu ziemią, parcelacji i komasacji gruntów, czy też Dyрекcję Odbudowy w Kielcach i powiatowe biura odbudowy (1919 – 1923), zajmujące się odbudowa zniszczonych podczas wojny gospodarstw. Reprezentantami instytucji wymiaru sprawiedliwości są: Sąd Okręgowy w Kielcach (1917 – 1939), sądy pokoju (1917 – 1929), sądy grodzkie (1928 – 1939), a także Więzienie w Kielcach (1919 – 1945) oraz więzienia z obszaru województwa kieleckiego.

Biorąc pod uwagę fakt, że w archiwach państwowych niewiele zachowało się materiałów ilustrujących dzieje polskiego przemysłu cukrowniczego, z uwagą należy odnieść się do następujących zespołów: "Cukrownia" Łubna" w Kazimierzy Wielkiej (1870 – 1950), dokumentujący działalność fabryki założonej w 1845 roku przez hr. Franciszka Łubieńskiego, która po znacznych reorganizacjach prosperuje do dzisiaj oraz Częstocickie Towarzystwo Fabryk Cukru Spółka Akcyjna – Cukrownia "Częstocice" (1871 – 1944). Interesujące dokumenty zawierają zespoły: Kolej Wąskotorowa Działowska (1923 – 1925) oraz Towarzystwo Starachowickich Zakładów Górniczych (1877 – 1945), Liga Morska i Kolonialna w Iłży (1934 – 1939).

Okres II wojny światowej: okres, w odniesieniu, do którego baza źródłowa jest bardzo skromna. Z działających urzędów wymienić należy: Urząd Ziemski w Radomiu (1932, 1940 – 1944/45), Zbiór gromadzkich ksiąg wytwórczości rolniczej powiatu kieleckiego (1940 – 1943), Starostwo Powiatowe w Końskich (1942 – 1943), Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych w Kielcach (1941-1944), Biuro Techniczne w Kielcach (1941 – 1944), Policję Państwową w Opocznie (1940 – 1943), Urząd Szkolny Kielecki (1939-1944). Zestawienie niniejsze należy uzupełnić bardzo

ciekawymi zbiorami dokumentów w tym: Zbiór Tadeusza Piwońskiego (1939 - 1942), Zbiór dotyczący mjr Henryka Dobrzańskiego - Hubala (1939 - 1940), Dar Aleksandra Siwka o Organizacji - Polska Niepodległa (1940 - 1944, 1957), Tajne nauczanie w powiatach kieleckim, radomskim, częstochowskim i sandomierskim (1939 - 1945) oraz Armii Krajowej Okręgu Kieleckiego - Obwód Jędrzejowski (1939 - 1940).

W zespołach takich jak: Związek Gmin w Busku (Gemeindeverband in Busko) (1939 - 1945), Urząd Skarbowy w Busku (Steueramt in Busko) (1940 - 1945), Starostwo Powiatowe w Busku (Kreishauptmann in Busko) (1940 - 1945) znaleźć można informacje na temat funkcjonowania okupacyjnej administracji niemieckiej.

Wśród dokumentacji dotyczącej instytucji społecznych bardzo ważną rolę odgrywają następujące zespoły archiwalne: Polski Komitet Opiekuńczy w Busku (1940 - 1945), Powiatowy Komitet Opieki Społecznej w Busku (1944 - 1949), Powiatowy Komitet Opieki Społecznej w Pińczowie (1945 - 1949). Oprócz wartości historycznej, akta stanowią potwierdzenie represji okupanta niemieckiego wobec obywateli polskich.

Okres powojenny: charakteryzuje się trzema cezurami ustrojowymi, zawierającymi w latach 1944/45 - 1950, 1950 - 1973/75, 1975 - 1990, przy czym dominującą rolę odgrywały instytucje rad narodowych szczebla wojewódzkiego, powiatowego, gromadzkiego i gminnego: Wojewódzka Rada Narodowa w Kielcach (1944 - 1950), Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach (1950 - 1974), Wojewódzka Rada Narodowa w Kielcach (1974 - 1990). W okresie dualizmu administracji w latach 1944-1950, funkcjonowały równolegle do rad narodowych urzędy administracji państwowej ogólnej i specjalnej szczebla wojewódzkiego i powiatowego: Urząd Wojewódzki Kielecki II (1944 - 1950), któremu podlegały starostwa powiatowe, Wojewódzki Urząd Ziemi w Kielcach (1944 - 1947), Państwowy Urząd Repatriacyjny - Oddział Wojewódzki w Kielcach (1945 - 1951), Wojewódzki Urząd Informacji i Propagandy w Kielcach (1945 - 1947), Okręgowy Urząd Likwidacyjny w Kielcach (1945 - 1950), Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym - Delegatura w Kielcach (1945-1954), Kuratorium Okręgu Szkolnego w Kielcach (1945 - 1950), Izba Przemysłowo - Handlowa w Częstochowie (1945 - 1950), Prokuratura Generalna Rzeczypospolitej Polskiej - Zespół Delegacyjny w Kielcach (1945-1951). Stosunkowo licznie reprezentowane są w tym okresie jednostki organizacyjne resortu sprawiedliwości: Sąd Okręgowy w Kielcach (1945 - 1950), Sąd Wojewódzki w Kielcach (1950 - 1976), Wojskowy Sąd Rejonowy w Kielcach (1946 - 1956), Wojskowa Prokuratura Rejonowa w Kielcach (1946-1955). Wśród przedsiębiorstw i instytucji gospodarczych na uwagę zasługują: Kielecka Fabryka Pomp "Białogon" w Kielcach (1816-1967), Kopalnia Pirytu - "Staszic" w Rudkach k/Kielc (1938,1945-1974), Fabryka Samochodów Ciężarowych w Starachowicach ([1931] 1948 - 1999), Ośrodek Badawczo-Rozwojowy "Skarżysko" w Skarżysku - Kamiennej (1971 - 2005),

Zarząd Wojewódzki Związku Samopomocy Chłopskiej w Kielcach (1944-1956). Wśród instancji partyjnych wymienić należy KW PPR w Kielcach (1945-1948), WK PPS w Kielcach (1945-1948), KW PZPR w Kielcach (1948 - 1990), struktury powiatowe, miejskie, gromadzkie, miejsko-gminne i gminne. Organizacje młodzieżowe reprezentowane są przez Zarząd Wojewódzki ZMP w Kielcach (1948-1956), Zarząd Wojewódzki ZMS w Kielcach i jednostki podległe (1957 - 1976, 83), Zarząd Wojewódzki ZMW w Kielcach i jednostki podległe (1958-1975), Zarząd Wojewódzki ZSMP w Kielcach i jednostki podległe (1973-1990). Nie można pominąć ważnych w aspekcie gospodarczym materiałów archiwalnych zlikwidowanych zjednoczeń w tym Kieleckie Zjednoczenie Budownictwa w Kielcach (1950,1962-1982), Zjednoczenie Technicznej Obsługi Rolnictwa w Kielcach (1950, 1959 - 1982) jak również wojewódzkich związków spółdzielczych m.in. Wojewódzki Związek Spółdzielni Rolniczych w Kielcach (1949 - 1989), Wojewódzki Związek Spółdzielni Mieszkaniowych w Kielcach (1952 - 1990).

Rok 1950 to krańcowa chronologia zespołów akt miast. Z zasobu wymienić należy: Akta miasta Kielce (1803 - 1950, 1952), Akta miasta Chęciny (1787 - 1950), Akta miasta Przedborza (1822 - 1943), Akta miasta Iłży ([1824] 1915 - 1945 [1949]), Akta miasta Buska (1896 - 1950), Akta miasta Jędrzejowa (1875 - 1950).